

OBSAH

Slovo editora	9
Poznámka úvodem	11
OBDOBÍ PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU	
V RAKOUSKO-UHERSKÉM PROSTŘEDÍ	13
Nové proudy ve světovém ekonomickém myšlení a změny v domácích hospodářských poměrech	14
Střídání ekonomických směrů a škol	14
Střetávání peněžních teorií	19
Změny v ekonomickém prostředí a zrod českého peněžnictví	22
Složitý finanční a měnový vývoj	25
První stopy českých ekonomů	33
Pokus Františka Chleboráda o systémový přístup	38
Život a dílo	38
Vědecká literární činnost	40
Úsilí o reformu hospodářského řádu	42
Pojetí národohospodářské vědy	43
Hospodářská hodnota	45
Peníze a peněžní politika	46
Vliv německé historické školy na Josefa Kaizla	48
Život a dílo	48
Vědecká literární činnost	57
Pojetí národohospodářské teorie	58
Hodnota a cena	62
Peníze a peněžní politika	65
Předmět finanční vědy	68
S rakouskou školou mezního užitku seznamuje	
Albín Bráf – nestor českých ekonomů	74
Život	74
Univerzitní činnost	77

Veřejné osvětové a organizační působení	79
Vědecká a literární činnost	80
Pojetí národohospodářské vědy	82
Kritický pohled na běžně tradované ekonomické zákony	88
Hodnota a cena	96
Teorie úroku	98
Stát a hospodářské soustavy. Liberalismus – socialismus	100
Peníze a měna	102
Konstrukce veřejných financí	107
Daňové zásady a daňová spravedlnost	109
Vyrovnanost státního rozpočtu	111
Odmítnutí marxismus Tomášem G. Masarykem	114
Výhrady k tradičnímu liberálnímu směru	
a k rakouské škole u Jana Kolouška	117
Život a dílo	117
Pojetí a předmět vědy o národním hospodářství	119
Populační a podnikatelská politika	124
Hodnota, cena, peníze	125
Posun k teorii peněz a měnové politiky u Josefa Pazourka	129
Život	129
Metoda národohospodářské vědy	130
Hodnota a cena	131
Peníze a peněžní politika	132
Zákon o klesajícím výnosu půdy	137
Názor na měnovou situaci při vzniku Československa	139
OBDOBÍ MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI V PROSTŘEDÍ SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA	141
Nové přístupy k pojetí a k předmětu politické ekonomie ve světovém myšlení	142
Hospodářská situace prvního Československa	149
Hlavní názorové proudy u českých ekonomů v době prvního Československa	155

Alois Rašín – tvůrce československé měny	158
Život a dílo	158
Základní teoretický přístup k politické ekonomii	162
Hodnota a cena, cenové zákony	168
Úrok a kapitál	172
Peníze, měna, měnová politika	174
Teorie měnového kurzu	182
Podíl na řízení měnové a finanční politiky	185
Karel Engliš – tvůrce originální	
národohospodářské teorie	194
Život a dílo	194
Noetické východisko	199
Subjektový – účelový pohled na hospodářství	201
Polarizace hospodářských systémů – individualismus, solidarismus	204
Mechanismus trhů a jeho působení k rovnováze	209
Teorie hodnoty a cenových relací	213
Teorie peněz	220
Teorie peněžní emise	222
Inflace a inflační metody	224
Měnový kurz	227
Výhrady k rakouské škole	230
Účast na řízení finanční a měnové politiky	236
Kritici	238
Englišova škola	241
Miloš Horna	241
Vladimír Vybral	244
Václav Chytil	246
Alois Král	248
Jan Loevenstein	251
Sociální ekonomika Josefa Macka	252
Život a dílo	252
Základní přístup k ekonomické teorii a k ekonomické praxi	256
K teoriím hodnoty a ceny	261
Peníze a peněžní politika	270
Inflace a deflace	280
K vládní rozpočtové politice	283
Kritik praktické hospodářské politiky	284
Pronikání keynesiánského směru	289
Jaroslav Nebesář	289

Karel Maiwald	292
Vladimír Kadlec	296
Po okraji hlavních proudů	302
Josef Gruber	302
Cyril Horáček	306
Josef Drachovský	309
Vilibald Mildschuh	312
Cyril Čechrák	320
Vladimír Klimecký	323
OHLASY V CIZINĚ	327
VÝBOR Z PRAMENŮ	333
O pojetí a úkolech hospodářské vědy uvažuje Ladislav Chleborád	334
Otázku daňové spravedlnosti rozebírá Albín Bráf	338
O provedení peněžní odluky a o koncepci měnové reformy hovoří Alois Rašín	344
Nad adekvátním vztahem hospodářských a morálních soustav se zamýšlí Karel Engliš	355
Význam emisní banky na provádění státní hospodářské politiky zdůrazňuje Josef Macek	362
LITERATURA	367
Citovaná a použitá literatura a prameny	368
VÝKLADOVÉ REJSTRÍKY	377
Rejstřík důležitějších jmen	378
Rejstřík důležitějších pojmů	391
Autor této knihy	405
Dějiny českého ekonomického myšlení: Do roku 1948 (Souhrn)	407
A History of the Czech Economic Thought: Up to 1948 (Summary)	417
Texts to the Illustrations	429

Rejstřík důležitějších jmen

- Bentham** Jeremy (1748–1832), anglický právník a filozof, zasazoval se o demokratické reformy státního zřízení. Byl stoupencem utilitaristického směru ve filozofii. *Viz s. 357.*
- Blanc** Louis (1811–1882), francouzský historik a ekonom; kritik volného kapitalistického hospodářství, které vede konkurenčním tlakem trhů k ochuzování ekonomicky slabých vrstev; hlavní formou vykořisťování je úrok. Spatřoval řešení ve státním řízení výroby a oběhu, ve zřizování veřejných dílen, ve státním dohledu nad výrobou a oběhem, v omezování dědičného práva atp. Hlavní dílo: *Organizace práce* (1840). *Viz s. 15.*
- Bolzano** Bernard (1781–1848), český filozof a matematik, patřil mezi osvícenské katolické kněze. Ve svých spisech si všímal i otázek ekonomických. *Viz s. 35.*
- Böhm-Bawerk** Eugenius (1851 až 1914), rakouský národohospodář, několikrát ministr financí v rakousko-uherské monarchii. Byl jedním z představitelů rakouské ekonomické školy. Hlavní pozornost věnoval teorii kapitálu a úroku na základě teorie mezního užítku. Hlavní díla: *Kapitál a kapitálový úrok* (1884) a *Zásady teorie hospodářské hodnoty statků* (1886). *Viz s. 18, 63, 99, 233.*
- Bráf** Albín (1851–1912), český národohospodář a politik, ministr zemědělství rakouské vlády, profesor národního hospodářství na pražské univerzitě. Jeho práce byly vydány souborně pod názvem: *A. Bráf, život a dílo* (1922 až 1924). *Viz s. 74–113, 166, 194.*
- Buchanan** James McGill (1919), americký ekonom, jeden ze zakladatelů takzvané školy veřejné volby (public choice), laureát Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1986. *Viz s. 332.*
- Buquoy** Georg Friedrich August (1781–1851), český filozof, matematik a národohospodář. Pokusil se uceleně vyložit národní hospodářství. *Viz s. 34–35.*
- Butschek** Josef Ignac (1741–1821), první český profesor národního hospodářství na pražské univerzitě. *Viz s. 34.*
- Carey** Henry Charles (1793–1879), americký ekonom. Zabýval se hlavně teorií hodnoty a ceny; odmítal ekonomické zákony o klesajícím výnosu půdy a zákony o závislosti ceny na výrobních nákladech; odmítal Malthusovu populační teorii; prosazoval politiku celního ochranářství. Hlavní díla: *Zásady politické ekonomie* (1837 až 1840) a *Zásady sociální vědy* (1858). *Viz s. 42, 46.*
- Cassel** Gustav (1866–1945), švédský ekonom. Soustředil se zejména na teorii hospodářských cyklů vyvolaných pohybem akumulace kapitálu, na teorii peněz a měnového kurzu. Proslulá je hlavně

- jeho kurzová teorie parity kupních sil; byl odpůrcem peněžních soustav zlatého standardu. Hlavní díla: *Teoretická sociální ekonomie* (1918) a *Pád zlaté měny* (1936). Viz s. 130, 144, 252, 258.
- Čechrák** Cyril (1890–1974), český národohospodář, profesor Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Věnoval se zejména otázkám vývojových tendencí v ekonomice. Hlavní díla: *Hospodářské konjunktury* (1930) a *Všeobecná ekonomika* (1946). Viz s. 320–322.
- Drachovský** Josef (1876–1961), český národohospodář, profesor Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Byl specialistou v oboru finančního práva a státního účetnictví. Hlavní dílo: *Přehled finančního hospodářství v ČSR* (1922). Viz s. 309–312.
- Engliš** Karel (1880–1961), významný český národohospodář a filozof, tvůrce teleologické teorie národohospodářské, profesor Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (1919–1939) a Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (1939 až únor 1948); první rektor Masarykovy univerzity; rektor Univerzity Karlovy (1947 až únor 1948); ministr financí střídavě v letech 1920 až 1931, guvernér Národní banky československé v letech 1934 až 1939. Hlavní díla: *Soustava národního hospodářství, I–II* (1938) a *Malá logika* (1947). Viz s. 78, 84, 153, 155, 192, 194–240, 293, 300, 330.
- Fisher** Irving (1867–1947), americký národohospodář. Je proslulý zejména zpřesněním kvantitativní teorie peněžní konstrukcí rovnice, která vyjadřuje souvislost množství peněz a rychlosti jejich obratu s objemem realizovaného prodeje a cenovou hladinou. Hlavní dílo: *Kupní síla peněz* (1911). Viz s. 21, 144, 177, 249, 276, 317.
- Friedman** Milton (1912), americký ekonom; zakladatel chicagské ekonomické školy, přední představitel monetarismu; odmítal keynesianismus, byl odpůrcem státních zásahů do ekonomiky. Laureát Nobelovy ceny za ekonomii (1976). Hlavní díla: *Teorie spotřební funkce* (1957) a *Monetární historie USA 1867–1960*. Viz s. 332.
- Gossen** Hermann (1810–1858), německý národohospodář. Byl autorem tzv. Gossenových ekonomických zákonů, v nichž určil pravidla lidského počínání vedeného snahou dosáhnout maxima užítka při uspokojování potřeb. Hlavní dílo: *Vývoj zákonů lidského styku a pravidel, která z toho plynou pro lidské jednání* (1853). Viz s. 97, 257.
- Gruber** Josef (1865–1925), český národohospodář, profesor Právnické fakulty Univerzity Karlovy; v letech 1920 až 1921 ministr sociální péče; spolu s C. Horáčkem vydavatel spisů Albína Bráfa. Hlavní díla: *Průmyslová politika* (1910) a *Obchodní politika* (1924). Viz s. 302–305.

- Hayek Friedrich August** (1899 až 1992), rakouský národohospodář; od roku 1931 působil ve Velké Británii a v USA. Vycházel z rakouské ekonomické školy, jejíž poznatky dopracoval zejména do teorie peněz. Byl stoupencem hospodářského individualismu, odmítal státní zásahy do ekonomiky, velmi kriticky analyzoval centrální plánování. Hlavní díla: *Čistá teorie kapitálu* (1940) a *Cesta do otroctví* (1944). Viz s. 143, 248.
- Hlávka Josef** (1831–1908), významný český architekt, podnikatel, mecenáš vědy a umění. Zasadil se o zřízení České akademie pro vědy, slovesnost a umění v roce 1890 a stal se jejím prvním prezidentem. Společně s A. Bráfm založili Národohospodářský ústav při České akademii. Zřídil řadu nadací, zejména v roce 1908 Hlávkovu nadaci. Viz s. 78.
- Horáček Cyril** (1862–1943), český národohospodář. Působil na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, v roce 1919 ministr financí, senátor za agrární stranu. Byl stoupencem a pokračovatelem Rašínovy měnové politiky. Společně s J. Gruberem vydal spisy Albína Bráfa. Hlavní dílo: *Učebnice národohospodářské politiky*, I–II (1914–1924). Viz s. 78, 155, 158, 306–309.
- Horna Miloš** (1897–1958), český národohospodář se specializací na měnovou teorii a politiku, stoupenec teorie K. Engliše. Pracoval ve studijním oddělení Národní banky československé. Po roce 1948 politicky tvrdě perzekvován a vězněn. Hlavní dílo: *Měnová politika* (1945). Viz s. 156, 241–244.
- Hume David** (1711–1776), skotský filozof a ekonom. Jako filozof se soustředil hlavně na noetické otázky poznatelnosti světa; proslul analýzou pojmu kauzality. Jako ekonom zformuloval zásady kvantitativní teorie peněžní a zásady obchodní bilance. Hlavní díla: *Pojednání o lidské povaze* (1740) a *Politické rozpravy* (1752). Viz s. 144.
- Chleborád František Ladislav** (1839 až 1911), český právník a národohospodář, podporoval zejména zakládání dělnických spolků a družstev. Hlavní dílo: *Soustava národního hospodářství politického* (1869). Viz s. 38–47.
- Chytil Václav** (1907–1980), český národohospodář, stoupenec teorie K. Engliše, profesor Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a od roku 1968 Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1945 až 1948 poslanec Prozatímního a potom Národního shromáždění za Československou stranu lidovou. Po roce 1948 tvrdě perzekvován a vězněn. Hlavní dílo: *Universalismus jako metoda hospodářské vědy* (1938). Viz s. 246 až 248.
- Jevons Wiliam Stanley** (1835 až 1882), anglický ekonom a logik, jeden ze zakladatelů takzvané ma-

tematické školy. Posunul ekonomickou metodologii do hledání a využití matematických souvislostí, do vyjadřování ekonomických zákonů v matematických kategoriích. Východiskem mu byla teorie mezního užítku v pracích marginalistů. Hlavní dílo: *Teorie politické ekonomie* (1871). Viz 18, 63, 123.

Kadlec Vladimír (1912), český ekonom, v letech 1965 až 1968 rektor Vysoké školy ekonomické v Praze, od dubna do prosince 1968 ministr školství, v letech 1966 až 1969 člen Ústředního výboru Komunistické strany Československa; stoupenec reformního směru v centrálním řízení národního hospodářství. Po roce 1969 politicky perzekvován. Hlavní díla: *Přebytek kupní síly a jeho odstranění* (1945) a *Stabilita měny v plánovaném hospodářství* (1959). Viz s. 296–301.

Kaizl Josef (1854–1901), český politik a národohospodář. Působil na české univerzitě v Praze; poslanec říšské rady ve Vídni původně za stranu Staročechů, později za stranu Mladočechů; v letech 1898 až 1899 ministr financí v rakouské vládě. Hlavní díla: *Národní hospodářství* (1883) a *Finanční věda* (1892). Viz s. 48–73.

Kampelík František Cyril (1805 až 1872), český politik a publicista. V drobnějších pracích se věnoval aktuálním ekonomickým otázkám, prosazoval zakládání své-

pomocných družstevních peněžních ústavů. Viz s. 36.

Kant Immanuel (1724–1804), německý filozof, přední představitel směru označovaného jako kritický idealismus. Soustřeďoval se na hledání, respektive studium myšlenkových forem poznávání skutečnosti a na závislost poznání světa na myšlenkových formách; tento problém mu vyústil do otázky možnosti takzvaných syntetických soudů a priori. Hlavní dílo: *Kritika čistého rozumu* (1781). Viz s. 200.

Ketteler Wilhelm Amanuel (1811 až 1877), německý biskup, představitel církevního sociálního hnutí. Hájil svobodu církve proti státní moci. Hlavní dílo: *Dělnická otázka a křesťanství*. Viz s. 17.

Keynes John Maynard (1883 až 1946), jeden z nejvýznamnějších ekonomů tohoto století. Působil na univerzitě v Cambridgi; mimo to pracoval v řadě bankovních a veřejných funkcí, zejména ve vedení Anglické banky a Státního sekretáře pokladu. Iniciativně se podílel na jednání mezinárodní měnové konference v Bretton-Woods v roce 1945. Je zakladatelem nového národohospodářského směru, který zdůrazňuje souvislosti mezi pohybem peněz, úroku, zaměstnaností a změnami sklonu ke spotřebě, úsporám a investicím. Obohatil ekonomickou teorii o pojmy agregátní poptávky, zahrnující koncepci spotřební a investiční funkce a investičního

- multiplikátoru. Hlavní díla: *Pojednání o penězích* (1930) a *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* (1936). Viz s. 145, 249, 252, 258, 271, 287.
- Klimecký Vladimír** (1901–1968), český ekonom a publicista. Působil na různých školách, po druhé světové válce pracoval na Úřadu předsednictva vlády a na Státním úřadě plánovacím. Hlavní dílo: *O spotřebě – důchody, jejich tvorbě a upotřebení* (1946). Viz s. 323–326.
- Knapp Georg Friedrich** (1842 až 1926), německý národohospodář. Je znám hlavně jako představitel teorie, podle které jsou peníze platebním prostředkem, který je dáván do oběhu výlučně státem, neboť stát musí mít prioritní zájem na spolehlivém fungování peněz; jde vždy o státní peníze. Hlavní dílo: *Státní teorie peněz* (1905). Viz s. 20, 66, 126, 133, 142, 272.
- Knies Karel** (1821–1898), německý ekonom. Patřil k historické škole národohospodářské. Odmítal „absolutismus“ ekonomických zákonů v pojetí klasické školy; zdůrazňoval metodu historického vysvětlování hospodářského vývoje společnosti. Hlavní dílo: *Politická ekonomie z hlediska historické metody* (1863). Viz s. 16, 66.
- Koloušek Jan** (1859–1921), český národohospodář, působil na Vysoké škole technické v Brně a od roku 1909 na Vysoké škole technické v Praze. Po vzniku Československa se věnoval převážně otázkám praktické měnové politiky. Hlavní dílo: *Národní hospodářství* (1918, 1921). Viz s. 117 až 128.
- Kopetz Wenzel Gustav** (1781 až 1857), patřil mezi první učitele národního hospodářství na pražské univerzitě. Viz str. 34.
- Král Alois** (1902–1991), český národohospodář. Pracoval ve studijním oddělení Národní banky československé, patřil ke škole K. Engliše. Hlavní dílo: *Peníze a úrok* (1936). Viz s. 248–249.
- Kramář Karel** (1860–1937), významný český politik, představitel českého politického hnutí v Rakousku-Uhersku, poslanec rakouské říšské rady. V roce 1916 odsouzen k trestu smrti za protirakouskou činnost, v roce 1917 amnestován. Po návratu z vězení předseda České státoprávní (později národní) demokracie. Po vzniku Československa byl trvale poslancem Národního shromáždění, stal se předsedou první československé vlády. Prosazoval slovanskou orientaci československé politiky. Viz s. 54, 55, 161, 189, 195.
- Lassalle Ferdinand** (1825–1864), německý ekonom a politik. Vystupoval kriticky proti hospodářskému liberalismu a proti pojetí státu jako prostého ochránce individuálních zájmů; zasazoval se o lepší ekonomické a sociální postavení dělnictva. Jeho jméno je

spojováno s formulací „železného zákona mzdového“, podle kterého se dělnická mzda ve volném tržním hospodářství v celkovém průměru nutně rovná pouze prostředkům, které jsou nezbytné k udržení života a k rozmnožování dělníků; každé zvýšení mezd nad tuto minimální úroveň vede k růstu nabídky pracovních sil a odtud k poklesu mezd. *Viz s. 92.*

Law John (1671–1729), skotský bankéř a publicista. V roce 1715 získal ve Francii povolení ke zřízení cedulové banky; byl obviněn ze spekulací při emisi bankovek, která vyvolala silnou inflační vlnu a způsobila katastrofální úpadky bank. Teoreticky zastával názor, že papírové peníze nemají být kryty hodnotou kovu, ale hodnotou půdy. *Viz s. 106.*

Loevenstein Jan (1886–1932), český národohospodář. Působil na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně; klonil se k teleologickému směru K. Engliše, s kterým se však v některých směrech rozcházel. Hlavní dílo: *Velká teleologie* (1934). *Viz s. 251 až 252.*

Macek Josef (1887–1972), český ekonom a politik. Působil na Vysoké škole obchodní v Praze; stoupenec názorů britského ekonomy J. M. Keynesa, zasazoval se o aktivní hospodářskou a měnovou politiku vlády a Národní banky. Byl poslancem Národního shromáždění za Sociálně demokratickou stranu. Po únorovém

převratu roku 1948 emigroval do Kanady. Hlavní díla: *Socialismus* (1925) a *Sociální ekonomika* (1948). *Viz s. 78, 120, 156, 239, 252–288.*

Maiwald Karel (1902–1979), český národohospodář a statistik. Působil nejprve ve Státním úřadě statistickém, od roku 1938 na Univerzitě Karlově v Praze, od roku 1945 předseda Státního úřadu plánovacího, pak na Vysoké škole politické a sociální v Praze. Člen národohospodářské komise Sociálně demokratické strany. Po únoru 1948 emigroval do Velké Británie. Hlavní dílo: *Národohospodářská teorie* (1947). *Viz s. 239, 292–295.*

Malthus Thomas Robert (1766 až 1834), anglický ekonom. Proslul zejména svou populační teorií, ve které dokazoval, že obyvatelstvo má tendenci rozmnožovat se řadou geometrickou, zatímco výroba potravin má tendenci zvyšovat se pouze řadou aritmetickou; tento nesoulad je korigován válkami, epidemiemi nebo bídami. Zdůrazňoval význam pozemkového vlastnictví a obhajoval existenci vysoké pozemkové renty. Hlavní dílo: *Zásady politické ekonomie* (1820). *Viz s. 14, 88, 124, 267.*

Marshall Alfred (1842–1924), anglický ekonom, zastánce hospodářského liberalismu, zakladatel tzv. cambridgeské školy. Soustředil se na výklad hospodářské hodnoty a tržní ceny. Vycházel

- jak z teorie mezního užitku, tak z teorie výrobních činitelů; snažil se nahradit dosud převažující kauzální výklad vztahů mezi nabídkou, poptávkou a cenou výkladem jejich vzájemných funkčních souvislostí; ekonomické zákony jsou výrazem tendencí. Hlavní dílo: *Ekonomické zásady* (1890). *Viz s. 18, 143.*
- Marx Karel** (1818–1883), německý filozof, ekonom a politik. Základem jeho filozofie byl tzv. historický materialismus – teorie o střídání společenských řádů, založená na hypotéze antagonismu společenských tříd. V politické ekonomii navazoval na D. Ricarda, jehož pracovní teorii hodnoty rozvinul ve specifickou teorii vykořisťování dělnické třídy – v teorii nadhodnoty. Ve své politické činnosti byl ideovým i faktickým vůdcem nově organizovaného komunistického hnutí. Hlavní dílo: *Kapitál* (1867). *Viz s. 16, 93, 94, 115, 262, 265.*
- Masaryk Tomáš Garrigue** (1850 až 1937), český filozof, sociolog, politik a státník. Byl profesorem filozofie Univerzity Karlovy v Praze, poslanec rakouské říšské rady, zakládající člen liberální skupiny realistů, hlavní představitel československého zahraničního odboje za první světové války, prezident Československé republiky v letech 1918 až 1935. Jako filozof se snažil spojit základní pozitivistickou orientaci s necírkevním protestantismem a s prvky platonismu, vždy se silným etickým akcentem. Hlavní díla: *Česká otázka* (1895), *Otázka sociální* (1898), *Světová revoluce* (1925). *Viz s. 53, 55, 114 až 116, 118.*
- Menger Karl** (1840–1921), rakouský ekonom, zakladatel rakouské školy ekonomické. Vystudoval práva na univerzitách ve Vídni a v Praze. Propracoval teorii mezního užitku, založenou na subjektivním pojetí hospodářské hodnoty. Hlavní dílo: *Zásady nauky o národním hospodářství* (1871). *Viz s. 18, 22.*
- Mildschuh Vilibald** (1878–1939), český národohospodář a statistik, od roku 1921 působil na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Věnoval se zejména problematice financí a důchodu, polemizoval často s názory K. Engliše. Hlavní díla: *Kupní síla peněz, výše důchodů a úroková míra* (1920) a *Národohospodářská teorie, I–III* (1925–1927). *Viz s. 157, 312–320.*
- Mill John Stuart** (1806–1873), anglický národohospodář a filozof, jeden z hlavních představitelů klasického liberalismu. Zdůrazňoval zásadní význam volného tržního působení pro hospodářskou rovnováhu v zemi a pro hospodářský pokrok. Do značné míry přijímal názory Malthuse o rozporu mezi růstem výroby, životních prostředků a růstem obyvatelstva a názory Turgota o klesajícím výnosu půdy; ve vý-

kladu hospodářské hodnoty vycházel výlučně ze zákona nabídky a poptávky; propracoval teorii ceny v mezinárodním obchodě. Ve filozofickém zaměření se soustředil na problematiku takzvané soustavy induktivní a deduktivní. Hlavní dílo: *Zásady politické ekonomie* (1848). *Viz s. 15.*

Mises Ludwig von (1881–1973), rakouský národohospodář, působil po mnoho let v USA. Vycházel z rakouské ekonomické školy, byl výrazným stoupencem liberalismu a odpůrcem jakékoliv formy státem řízeného hospodářství. Zabýval se zejména teorií peněz. Hlavní díla: *Teorie peněz a oběžných prostředků* (1911) a *Lidská činnost* (1966). *Viz s. 143, 230, 332.*

Nebesář Jaroslav (1882–1958), český národohospodář. Byl propagátorem myšlenek J. M. Keynesa; prosazoval aktivní hospodářskou a peněžní politiku vlády a Národní banky při překonávání světové hospodářské krize. V letech 1945 až 1952 byl guvernérem Národní (od dubna 1950 Státní) banky československé. Po únoru 1948 byl perzekvován a vězněn. Hlavní dílo: *Úspory a investice* (1938). *Viz s. 156, 239, 289–292.*

Pareto Vilfredo (1848–1923), italský ekonom a sociolog, patřil k představitelům takzvané lausannské školy. Soustředil se na matematické vyjadřování podmínek tržní rovnováhy, přičemž vy-

cházel z teorie mezního užítku; nahradil pojem maxima užitečnosti pojmem maxima žádoucnosti. Je znám zejména konstrukcí tzv. Paretova optima, podle které je rozdělení (alokace) prostředků respektive statků tehdy optimální, neexistuje-li jiné rozdělení, které by poskytlo větší nebo stejný užitek. Hlavní dílo: *Kurs politické ekonomie* (1897). *Viz s. 18, 130, 213.*

Pazourek Josef (1862–1933), český národohospodář. Působil od roku 1920 na Vysoké škole obchodní v Praze; zabýval se zejména problematikou účetnictví. Hlavní díla: *Peníze* (1917) a *Teorie a praxe účetních soustav* (1920). Podílel se na redakci *Ottova obchodního slovníku*, do kterého přispěl výkladem řady hesel zejména z oblasti měnové. *Viz s. 129–139.*

Peroutka Ferdinand (1895–1978), český novinář a politický publicista liberální orientace. V letech 1924–1939 řídil kulturně politickou revui *Přítomnost*, přispíval do *Lidových novin*. Během války byl vězněn v nacistickém koncentračním táboře Dachau. Hlavní dílo: *Budování státu* (1991). *Viz s. 193.*

Pospíšil Vilém (1873–1942), český národohospodář se zaměřením na měnovou teorii a politiku. Pracoval v peněžnictví, v letech 1926 až 1934 byl prvním guvernérem Národní banky československé; byl stoupencem měnové politiky

A. Rašina. Hlavní dílo: *Zpráva zlaté delegace finančního výboru Společnosti národů* (1932). *Viz s. 78, 151, 155, 286.*

Preiss Jaroslav (1870–1946), významný český finančník, byl blízkým spolupracovníkem A. Rašina, vynikl jako vrchní ředitel Živnostenské banky a jako předseda Ústředního svazu průmyslníků. Publikoval řadu prací z československé finanční a průmyslové politiky. *Viz s. 155, 186.*

Proudhon Pierre Joseph (1809 až 1865), francouzský ekonom. Patřil k socialistickému směru s ostrou kritikou velkého soukromého vlastnictví výrobních prostředků jako hlavní příčiny sociální nespravedlnosti. Vycházel z přesvědčení, že pouze práce je produktivní, nikoliv půda a kapitál. Spatřoval řešení sociálních problémů v podpoře drobného vlastnictví výrobců a hlavně v jiné organizaci směny statků zřízením „banky pro zprostředkování směn“, jejímž prostřednictvím by drobní výrobci dostávali plnou úhradu hodnoty svého zboží. Hlavní dílo: *Co je vlastnictví?* (1840). *Viz s. 15.*

Quesnay François (1694–1774), francouzský lékař a ekonom. Vstoupil do dějin ekonomického myšlení jako autor směru, podle kterého je pouze zemědělská půda zdrojem bohatství (fyziokratismus); ve své proslulé „hospodářské tabuli“ („tableau économique“) se jako první pokusil schematicky vysvětlit hospodář-

ský oběh – reprodukční proces v zemi. Hlavní dílo: *Ekonomická tabulka* (1758). *Viz s. 33.*

Rašín Alois (1867–1923), národohospodář, politik a státník. Jeden z hlavních představitelů politického boje za vznik Československa; v roce 1916 odsouzen pro velezradu k trestu smrti, v roce 1917 amnestován; první ministr financí Československé republiky. Proslul zejména jako tvůrce československé měny. Zemřel po vražděném atentátu. Hlavní díla: *Můj finanční plán* (1920) a *Národní hospodářství* (1922). *Viz s. 55, 139, 149, 155, 158–193, 239, 285, 329.*

Ricardo David (1772–1823), anglický ekonom, jeden z hlavních představitelů klasické ekonomické školy, stoupenec hospodářského liberalismu. Vycházel z myšlenky, že práce je jediným zdrojem hodnoty (takzvaná pracovní teorie hodnoty) a že směna zboží je v podstatě směnou pracovních ekvivalentů; zisk je přebytek hodnoty vytvořené prací dělníků nad mzdou; propracoval základy teorie pozemkové renty; byl jedním ze zakladatelů kvantitativní teorie peněžní. Hlavní dílo: *Zásady politické ekonomie a zdanění* (1817). *Viz s. 14, 20, 21, 95, 268.*

Rieger František Ladislav (1818 až 1903), český politik, vůdčí osobnost české národní opozice vůči rakouskému vídeňskému centralismu. Ve svých pracích si všímal i ekonomických otázek. *Viz s. 36.*

- Roscher** Wilhelm (1817–1894), německý ekonom, zakladatel a hlavní představitel historické ekonomické školy. Odmítal klasickou ekonomickou školu, která vyvozovala obecné hospodářské zákony z chování jednotlivců; zdůrazňoval celkové historické tendence v hospodářském vývoji společnosti, přičemž významnou úlohu v tomto vývoji mají i neekonomické faktory, například náboženství, právo, kultura atd. Hlavní dílo: *Systém národního hospodářství* (1854). Viz s. 16, 69.
- Say** Jean Baptiste (1767–1832), francouzský ekonom a jeden z představitelů klasické ekonomické školy, důsledný stoupenec hospodářského liberalismu. Vymezil politickou ekonomii jako vědu o zákonech výroby, rozdělování a spotřeby hospodářských statků; tvorbu hodnoty ztotožnil s tvorbou užitných hodnot; užitečnost je jediný zdroj hodnoty. V souladu s tím formuloval teorii výrobních činitelů jako přírody, práce a kapitálu, podílejících se na tvorbě užitných hodnot. S jeho jménem je spojena i formulace zákona odbytu, podle kterého výroba automaticky vytváří poptávku; z toho důvodu v systému volné soutěže nejsou možné odbytové krize, neboť tržní hospodářství směřuje permanentně k rovnováze a k rozšiřování výroby. Hlavní díla: *Pojednání o politické ekonomii* (1803) a *Úplný výklad po-
litické ekonomie* (1829). Viz s. 14, 266, 335.
- Senior** Nassau William (1790 až 1834), anglický národohospodář, výrazný představitel tzv. manchesterské školy, která prosazovala radikální uvolnění obchodu a zrušení jakýchkoliv zásahů státu do ekonomiky. Hlavní dílo: *An outline of the science of political economy* (1835). Viz s. 335.
- Schäffle** Albert (1831–1903), německý sociolog a ekonom. Zdůrazňoval význam sociologických faktorů při zkoumání tendencí ve vývoji hospodářství jednotlivých zemí. Silně prosazoval teorii pozemkové renty, zejména ospravedlnění, respektive význam této renty pro využití půdy. Hlavní díla: *Společenský systém lidského hospodářství* (1867) a *Stavba a řízení sociálního tělesa* (1878). Viz s. 16, 52, 63, 66, 107.
- Schmoller** Gustav (1838–1917), německý ekonom, jeden z hlavních představitelů historické školy ekonomické. Zdůrazňoval význam mimoekonomických faktorů – zejména státu, práva, morálky, náboženství aj. pro hospodářský vývoj v jednotlivých zemích. Odmítal ekonomickou teorii jako vědu o obecných, pouze ekonomických zákonitostech vývoje společnosti. Hlavní dílo: *Základní rys obecné nauky národohospodářské* (1904). Viz s. 16, 51, 72.
- Schumpeter** Josef (1883–1950), rakouský ekonom; od roku 1932 působil v USA na Harvardské

univerzitě. Vycházel z rakouské ekonomické školy a dopracoval ji do své teorie hospodářské dynamiky, hospodářských cyklů a do teorie peněz. Zdůrazňoval význam podnikatelské aktivity jako hlavního faktoru hospodářského pokroku. Hlavní dílo: *Teorie ekonomického vývoje* (1912). *Viz s. 130, 137, 143, 248.*

Smith Adam (1723–1790), významný skotský ekonom, hlavní představitel klasické ekonomické školy zdůrazňující hospodářskou svobodu, volné působení trhů a minimální zasahování státu do hospodářského dění. Propracoval hospodářské zákony jako „neviditelnou ruku“, která řídí tržní mechanismus. Chápal národní hospodářství jako systém vybudovaný na zabezpečování individuálních zájmů. Hlavní dílo: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* (1776). *Viz s. 14, 85, 113, 122, 268.*

Sombart Werner (1863–1941), německý ekonom, patřil k mladšímu směru historické školy ekonomické. Dospěl k názoru, že ekonomická věda se nemůže opírat jen o historické zkušenosti, ale musí na jejich základě dospět k všeobecnějším poznatkům. To se u něho projevilo zejména v utřídění hospodářských soustav a v utřídění vývojových stupňů lidské společnosti; hospodářské zákony platí vždy jen pro určitou vývojovou etapu. Jeho teorie byla přijímána velmi pozitivně fa-

šistickým hnutím v Německu. Hlavní dílo: *Moderní kapitalismus* (1902). *Viz s. 142.*

Sonnenfels Joseph (1733–1817), pocházel z moravské ortodoxní židovské rodiny; patřil mezi ekonomy, z jejichž prací vycházeli první učitelé národního hospodářství na pražské univerzitě. *Viz s. 33–34.*

Šimáček František (1834–1885), český novinář a nakladatel, s výraznou orientací na aktuální ekonomické otázky. Podporoval zakládání svépomocných družstev. Psal i pod pseudonymem Vojtěch Bělák. *Viz s. 36.*

Turgot Anne Robert Jacques (1727–1781), francouzský národohospodář a státník, představitel fyziokratického směru. Pozměnil původní fyziokratické omezení zdrojů blahobytu a bohatství na zemědělství tak, že průmysl a obchod nejsou „sterilní“ činnosti; obhajoval volnost kapitálového trhu jako podmínky pro rozvoj celé ekonomiky. Byl ministrem financí za vlády Ludvíka XV. Hlavní dílo: *Úvahy o tvorbě a rozdělování bohatství* (1716). *Viz s. 98.*

Vybrál Vladimír (1902–1980), český národohospodář, stoupenec směru K. Engliše. V letech 1938 až 1950 byl profesorem finanční vědy a finančního práva na Masarykově univerzitě v Brně. V roce 1968 člen České národní rady a v roce 1969 poslanec Sněmovny národů za Česko-

slovenskou stranu lidovou. Hlavní díla: *Československé právo finanční* (1933) a *Německá teorie státního hospodářství* (1937). *Viz s. 244–246.*

Wagner Adolf (1835–1917), německý ekonom. Patřil mezi stoupence historického směru politické ekonomie. Chápal hospodářství určité země jako organický, respektive sociální celek a v tomto pojetí zdůrazňoval význam státu pro řízení hospodářského vývoje země, zejména zdůrazněním prvků solidarismu; stát však nemá nahradit individuum, má se zabývat pouze obecnými podmínkami jeho vývoje. Hlavní díla: *Základy politické ekonomie* (1876) a *Finanční věda* (1877). *Viz s. 16, 52, 69, 112.*

Wallis Josef (1767–1818), jako předseda dvorské komory a ministr financí rakouského císařství provedl v r. 1811 drastickou peněžní reformu, která byla výrazem rakouského státního bankrotu. *Viz s. 344.*

Walras Leon (1834–1910), francouzský ekonom, působil hlavně na univerzitě v Lausanne. Patřil k hlavním představitelům takzvané matematické školy (někdy označované jako lausannská škola). Propracoval zejména podmínky rovnováhy kvantifikacemi závis-

lostí mezi neomezeným množstvím výrobců, spotřebitelů a druhů zboží tak, aby vyjadřovaly rovnost hodnoty celkového produktu s výší výrobních nákladů a projevovaly se na trhu jako rovnost hodnotového objemu nabídky a poptávky. Hlavní dílo: *Prvky čisté politické ekonomie* (1874). *Viz s. 18, 97, 123, 213.*

Weber Max (1864–1920) německý sociolog a ekonom, věnoval se zejména metodologii sociálních věd a protestantské etice v podnikání. *Viz s. 17.*

Wicksell Knut (1851–1926), švédský ekonom; představitel neoklasického směru v politické ekonomii, do jejíhož pojetí přebíral prvky rakouské a matematické školy. Obhajoval zejména kvantitativní teorii peněžní proti jejím kritikům; přikládal velký význam regulaci úrokové míry jako důležitého faktoru ekonomické rovnováhy. Hlavní díla: *Hodnota, kapitál a renta* (1892) a *Úroková míra a ceny* (1898). *Viz s. 248.*

Wieser Friedrich (1851–1926), rakouský ekonom, jeden z představitelů rakouské ekonomické školy. Věnoval hlavní pozornost teorii subjektivní hodnoty a jejímu dovedení do teorie mezního užítku. Hlavní dílo: *Přirozená hodnota* (1889). *Viz s. 18, 22, 63, 97.*

Rejstřík důležitějších pojmů

ážio, 1) v soustavách stříbrné (zlaté) měny difference mezi vyšší kupní silou peněžní jednotky ve formě stříbrné (zlaté) mince a nižší kupní silou této peněžní jednotky ve formě bankovky nebo státovky; 2) u cenných papírů difference mezi vyšším tržním kurzem a nominální hodnotou.

bankocetle, z německého Bankzettel, první rakouské papírové peníze, které byly vydány do oběhu v roce 1762 Vídeňskou městskou bankou (Wiener-Stadt-Banco) ke krytí vládních výdajů. Jejich inflační emise vedla v roce 1811 k velkému státnímu bankrotu; nazývaly se také „bankocedule“.

bankovka, cenný papír na určitou peněžní částku, vydávaný emisní bankou, bezúročný, znějící na majitele, který musí být ze zákona přijímán jako platební prostředek.

bimetalismus, měnová soustava, ve které je zákonem stanovena peněžní jednotka poměrem ke dvěma kovům, zpravidla ke zlatu a stříbru; zákon také určuje směnný poměr mezi oběma kovy a tím jejich vzájemnou zastupitelnost.

cambridgeská škola, je jedním z dílčích směrů **kvantitativní teorie peněžní**, který začal konstruovat faktor **rychlosti oběhu peněz** jako přeměnu peněžního důchodu ve vydávání peněz; šlo v pod-

statě o posun ve zkoumání **hodnoty peněz** do problematiky důchodové; zakladatelem tohoto směru byl **A. Marshall**.

cedulová banka, viz **emisní banka**.

cenová hladina, cena určitého souboru statků nebo služeb; tohoto termínu se používá hlavně pro vyjádření cenových změn takového souboru.

cenová relace, poměr cen různých statků nebo služeb.

daň, povinná, zákonem stanovená a nenávratná platba vybíraná státními nebo jinými veřejnými orgány od fyzických i právnických osob k úhradě státních nebo vůbec veřejných výdajů.

daňová politika, souhrn opatření v oblasti daní, jimiž se sledují politické, ekonomické a sociální cíle státu.

deflace, klesání cenové a důchodové hladiny, čímž se zvyšuje kupní síla peněžní jednotky; dochází ke „smršťování“ soustavy peněžních veličin, zatímco jejich reálný základ – výroba a spotřeba – je stejný.

deflační metody, procesy, respektive postupy, kterými se vyvolává nebo vzniká **deflace**, například zvyšování **měnového kurzu** nad rovnovážnou úroveň **platební bilance**, snižování **peněžního oběhu** atp.

depozitum, viz **vklad**.

devalvace, opatření, kterými měnová autorita (zpravidla vláda nebo **emisní banka**) snižuje normativním nebo administrativním rozhodnutím hodnotu **peněžní jednotky** vůči jiné měně nebo vůči svému kovovému základu, například vůči zlatu snížením jeho obsahu v **peněžní jednotce**.

deviza, zahraniční platební prostředek; v užším smyslu pohledávka znějící na cizí **měnu**, která může sloužit k úhradě zahraničního závazku, například směnky, šeky.

devizová politika, souhrn opatření centrálních autorit, zpravidla **emisní banky** nebo vlády, v opatřování a používání **deviz**, ve vývoji **měnového kurzu** za určitým cílem, například k udržení vyrovnané **platební bilance**, k dosažení jejího určitého stavu atp.

devizový kurz, viz **měnový kurz**.

devizový trh, časové a místní soustředění prodejů a koupí **deviz** s volně se utvářející jejich cenou, tj. **měnovým kurzem**.

disážio, viz **ážio**.

diskontní sazba, úroková sazba z půjček **emisní banky** bankám komerčním nebo státu.

dukát, označení pro zlatou **minci**, která se začala razit ve 12. století v Itálii a jejíž ražba se rozšířila téměř do celé Evropy, a to v různých formách až téměř do současnosti. Ustálila se jeho váha (kolem 3,49 g) i jeho ryzost (kolem 23 2/3 karátu).

ekonomická teorie, soustava obecných poznatků o hospodářských

jevech, jejich příčinách, účincích a souvislostech; podle výběru těchto jevů se rozpadá do různých úseků (například **peněžní teorie**, teorie úroku, teorie mzdy atd.); podle přístupů k poznávání těchto souvislostí a podle různého výkladu těchto souvislostí se navzájem liší a vytvářejí různé a často dost odlišné ekonomické směry a školy (například **keynesianismus** a **monetarismus**, **klasická ekonomická škola** a **marxismus**).

ekonomika, viz **národní hospodářství**.

emise peněz, uvádění peněz do oběhu; děje se tak zejména poskytováním úvěrů **emisní bankou**, nákupem cenných papírů a **deviz** touto bankou atp.

emisní banka, někdy nazývaná také jako cedulová banka, je ústřední bankou, které byl státní autoritou, zpravidla zákonem svěřen výkon monopolu **emise peněz** pro území státu; zpravidla patří do její kompetence i provádění **devizové politiky**, **kurzové politiky** a celkové **měnové politiky**.

fiskální politika, je úsekem státní hospodářské politiky, která prostřednictvím **daňové politiky** a státních výdajů ovlivňuje situaci a chování podniků a domácností za účelem dosažení určitého stavu **národního hospodářství**.

fyziokratismus, směr v ekonomickém myšlení, který vznikl ve Francii ve druhé polovině 18.

století a podle kterého hlavním zdrojem blahobytu a bohatství společnosti je zemědělská půda a její soukromé vlastnictví; ostatní hospodářská odvětví jsou „sterilní“ a pouze „přerozdělují“ hodnoty, které vznikají v zemědělství. Hlavními představiteli byli **F. Quesnay** a **A. R. Turgot**.

Greshamův zákon, poučka anglického obchodníka (16. století) o tom, že „špatná mince vytlačuje z oběhu dobrou minci“; je vyjádřením zkušenosti z doby kovových peněz, kdy opotřebované nebo záměrně znehodnocené mince zůstávaly v oběhu, zatímco „dobré“ mince byly tezaurovány.

historická škola ekonomická, směr ekonomického myšlení, který vznikl v 19. století v Německu jako odmítavá reakce na **klasickou ekonomii**. Jeho představitelé odmítali klasické pojetí ekonomických zákonů jako přirozených a neměnných; zdůrazňovali vliv historicky se měnících faktorů na uspořádání hospodářských poměrů společnosti, a to i faktorů neekonomických, například morálky, kultury, náboženství, práva, filozofie atd. Hlavními představiteli byli **W. Roscher**, **G. Schmoller**, **W. Sombart**.

hodnota hospodářská, vyjadřuje míru užitečnosti, jakou přičítá subjekt hospodaření (podnik, domácnost, stát atd.) předmětům nebo dějům podle účelů, jaké sleduje; jednotlivé ekonomické směry se ovšem navzájem odlišo-

valy ve výkladu hodnoty, zejména ve výkladu faktorů, které ji vytvářejí a které působí na její velikost (zejména rozdíl mezi **klasickou ekonomikou**, **marxismem**, **rakouskou ekonomickou školou** aj.).

hodnota peněz, viz **kupní síla peněz**.

chicagská škola, viz **monetarismus**.

individualismus, hospodářská soustava, ve které je jednotlivec subjektem péče o sebe, tj. sám si určuje a sleduje cíle svého hospodaření podle svého individuálního účelu; základním rysem je svoboda v opatrování a použití prostředků, soukromé vlastnictví; úkolem státu je umožnit a chránit takové jednání jednotlivců, aby se navzájem nerušili.

inflace, růst cenové a důchodové hladiny, čímž se snižuje kupní síla **peněžní jednotky**; je spojen s růstem **peněžního oběhu**, zatímco jeho reálný základ – výroba a spotřeba – zůstává stejný.

inflační faktory, procesy, respektive postupy, kterými vzniká nebo se vyvolává **inflace**, například financování deficitu **státního rozpočtu** z úvěrů **emisní banky**, normativním nebo syndikátním zvyšováním cen a mezd, poklesem **měnového kurzu** pod rovnovážnou úroveň atd.

kapitalismus, hospodářská soustava, kde spotřeba i výroba jsou pro všechny hospodářské subjekty volné, svobodné; spotřeba

probíhá v domácnostech, výroba v podnicích (proto také označení soustava podnikatelská); činnost podniků směřuje k výtěžku **peněz**; všechny výrobní i spotřební statky jsou v soukromém vlastnictví; označení „kapitalismus“ vyjadřuje význam kapitálu, který je vložen do podniku a který se má činností podniku zhodnotit.

kapitálový trh, střetávání poptávek a nabídky **peněz** ve funkci kapitálu, tj. určených k dlouhodobému, zpravidla výtěžnému investování; viz **peněžní trh**.

keynesianismus, souhrn teorií vycházejících z názorů **J. M. Keynes**; rozvinul se zejména ve 40. a 50. letech; od 50. let se začíná dělit na takzvaný postkeynesianismus, který zdůrazňuje neslučitelnost keynesiánské ekonomie s **neoklasickou ekonomikou** a na proud jdoucí směrem k syntéze keynesianismu s **neoklasickou ekonomikou**.

klasická ekonomie, směr ekonomického myšlení, který kulminoval v Anglii a ve Francii v 18. století. Jeho podstatou byl názor, že hospodářské dění ve společnosti vychází z individuálních zájmů a je „řídáno“ zákony, které odpovídají těmto zájmům a jsou proto přirozené. Jeho představitelé zdůrazňovali hospodářskou a politickou svobodu – liberalismus, volné působení trhu a minimální zasahování státu do hospodářského dění. Byl to směr, který začal utvářet **politickou ekono-**

mii jako samostatný vědní obor zkoumáním podstaty společenského hospodářského procesu se soustředěním na výklad **hospodářské hodnoty**, ceny, kapitálu, úroku, mzdy, zisku, renty, daní atd. Hlavními představiteli byli **A. Smith, D. Ricardo, J. S. Mill, J. B. Say**.

kolektivismus, podřizování osobních zájmů a schopností jednotlivce ve prospěch zájmů kolektivu nebo společnosti. Je příznačný pro socialistické a komunistické směry, které zdůrazňují význam státu pro řízení společenského hospodářského vývoje určitým směrem, když kolektivní zájmy převažují nad zájmy individuálními; jeho protikladem je **individualismus**.

komunismus, hospodářské a politické zřízení, kde vlastnictví všech statků – výrobních i spotřebních – je společné, zpravidla státní a kdy hospodářské dění ve společnosti je centrálně řízeno.

konvertibilita, viz **směnitelnost**.

koruna, název **peněžní jednotky** řady zemí. V českých zemích byla zavedena v rámci rakousko-uherské měny v roce 1892; toto označení bylo použito i pro československou peněžní jednotku v roce 1919 a v roce 1993 i pro peněžní jednotku České republiky.

kovové krytí, viz **peněžní krytí**.

kupní síla peněz, množství statků nebo služeb, které lze koupit za peněžní jednotku, respektive za

její násobek; vyjadřuje **hodnotu peněz**; závisí na výběru a ocenění zboží a služeb, podle kterých se výše nebo vývoj kupní síly peněz posuzuje.

kurzová politika, je součástí **devizové politiky** jako koncipování a provádění politiky vlády nebo **emisní banky**, směřující k určitému vývoji **měnového kurzu**; má význam pro vývoj zahraničního obchodu a **platební bilance** země.

kvantitativní teorie peněžní, je založena na názoru, že **kupní síla peněz** závisí na poměru mezi množstvím **peněz** v zemi a množstvím statků a služeb nabízených za peníze, že tedy posuny **cenové hladiny** jsou v určité proporcii ke změnám množství peněz v zemi. V tomto základním názoru ji formulovali postupně zejména **J. Locke**, **D. Hume** a **D. Ricardo**. Tento jednoduchý vztah byl později upřesňován poukazem na **rychlost oběhu peněz** (hlavní představitel **I. Fisher**). Kvantitativní teorie peněžní byla rozpracovávána do dalších národohospodářských souvislostí, například k **národnímú důchodu**, k **úhrnnému společenskému produktu** atp. a do **monetarismu** u jeho hlavního představitel **M. Friedmana**.

lausannská škola, viz **matematická ekonomická škola**.

liberalismus, politický a hospodářský směr, který staví na **individualismu**, tedy především na politické svobodě, volné hospodářské soutěži, soukromém vlast-

nictví a omezení státních zásahů do hospodářského dění v zemi.

manchesterská škola, směr v národohospodářské teorii, který vznikl v první polovině 19. století v Anglii a prosazoval úplnou volnost obchodu, zrušení ochranných cel a jakýchkoliv zásahů státu do ekonomiky; oproti jiným liberálním směrům se vyznačoval radikálností požadavků.

marginalismus, souhrnné označení pro ekonomické školy, které vycházejí z teorie mezního užítku **rakouské školy**.

marxismus, myšlenkový systém zahrnující nauku o střídání společenských řádů, vycházející z pracovní teorie **hospodářské hodnoty** a nadhodnoty, soubor politických doktrin o proletářské revoluci a diktatuře proletariátu; vytvořili jej **K. Marx** a F. Hegel.

matematická ekonomická škola, označovaná také jako **lausannská škola** podle místa svého vzniku; směr ekonomického myšlení soustřeďující se na zkoumání podmínek ekonomické rovnováhy konstrukcí rovnic vyjadřujících závislosti mezi neohraničeným množstvím výrobců, spotřebitelů a druhů zboží tak, aby vyjadřovaly rovnost hodnoty celkového produktu s výší nákladů a projevovaly se na trhu jako rovnost hodnotového objemu nabídky a poptávky. Vznikla v druhé polovině 19. století a jejími hlavními představiteli byli **L. Walras** a **V. Pareto**.

měna, uspořádání **peněžního oběhu** v zemi, zejména určení **peněžní jednotky** a právní ochrany **peněz**.

měna kovová, původně taková **měna**, ve které **peněžní jednotkou** bylo určité množství kovu (zpravidla zlata, stříbra), přičemž hodnota této peněžní jednotky byla vyjádřena tržní cenou tohoto kovu; později – po vzniku papírových **peněz** – byl pojem kovové měny rozšířen i na **měnu papírovou**, zejména na bankovky, pokud byly směnitelné za plnohodnotné kovové peníze; viz **zlatá měna**.

měna papírová, obecné označení pro **měnu**, ve které **peněžní jednotka** není určena ani množstvím nějakého kovu ani jakoukoliv relací peněžní jednotky ke kovu; toto označení se používalo zejména v době, kdy za „pravé“ **peníze** se považovaly pouze peníze, jejichž hodnota byla určována hodnotou jejich kovového základu (viz též **metalismus** a **nominalismus**).

měna zlaté devizy, viz **zlatá měna**.
měna zlatého standardu, viz **zlatá měna**.

měnová politika, souhrn zásad a opatření usměrňujících **peněžní oběh** v zemi a jeho prostřednictvím působících na základní hospodářské proporce, zejména na růst a rovnováhu ekonomiky, na vývoj **platební bilance**, **cenové hladiny** a **měnový kurz**; označuje se také jako **peněžní politika**, viz též **monetarismus**; hlavním

orgánem provádění této politiky je **emisní banka**.

měnová stabilita, vyjadřuje stabilní vývoj jednak vnitřní **kupní síly peněžní jednotky** (tj. jejího vztahu k vývoji **cenové hladiny**) a jednak vnější **kupní síly peněžní jednotky** (tj. **měnového kurzu**).

měnový kurz, cena domácí **peněžní jednotky**, vyjádřená počtem cizích peněžních jednotek; utváří se zpravidla na **devizovém trhu** v souvislosti s vývojem nabídky a poptávky **deviz**; v opačném pohledu, tj. kolik domácích peněžních jednotek stojí cizí peněžní jednotka, w mluvíme o **devizovém kurzu**.

merkantilismus, směr praktické hospodářské politiky, který kulminoval v západní Evropě v 17. století; spatřoval hlavní zdroj bohatství v obchodu (odtud jeho označení), zejména v úsilí o zvyšování vývozu zboží ze země tak, aby z přebytku **obchodní bilance** připlývalo do země z ciziny zlato a stříbro jako základ bohatství.

metalismus, peněžní teorie, podle které je **kupní síla peněžní jednotky** přímo závislá na jejím kovovém obsahu (zpravidla na zlatě nebo stříbre); podle této teorie má peněžní jednotka směnnou hodnotu odpovídající směnné hodnotě materiálu, z kterého je vyrobena; opakem je **nominalismus**.

mince, kus kovu, na němž je měnovou autoritou (zpravidla **emisní bankou**, státem, vladařem) vy-

značeno, kolik **peněžních jednotek** platí (například koruna, marka). **mince kurantní**, původně mince takzvaná plnohodnotná, jejíž **kupní síla** odpovídala ceně kovu obsaženého v minci (například zlata); později tak byly označovány mince, které musely být přijímány při placení v neomezeném množství, i když nebyly plnohodnotné.

monetarismus, směr ekonomického myšlení, který vznikl v první polovině 20. století a je podle hlavního místa svého působení označován také jako **chicagské škola**; zdůrazňuje význam množství **peněz** v ekonomice a tím řízení **peněžního oběhu** jako hlavního nástroje pro politiku hospodářské rovnováhy, růstu a **měnové stability**; hlavním představitelem je **M. Friedman**.

monetární politika, viz **měnová politika** a **monetarismus**.

Národní banka československá, vznikla v roce 1926 jako **emisní banka**; ukončila svou činnost se zánikem Československé republiky.

národní důchod, úhrn peněžních důchodů všech domácností, tj. soukromých i veřejných (včetně vlády); jeho zdrojem jsou důchody, které vznikají v podnicích při tvorbě **národního produktu**.

národní hospodářství, a) věda zabývající se ekonomickým chováním člověka, tj. jeho činností směřující k udržení a zlepšení života; zkoumá souvislosti s výro-

bou a spotřebou v zemi, vztahy mezi ekonomickými agregáty (**národní produkt**, **peníze**, **devizy** atd.), fungování trhů, podmínky hospodářského růstu a rovnováhy atp.; v tomto pojetí se označuje také jako **politická ekonomie**; b) souhrn všech hospodářství v zemi, objem a struktura výroby, spotřeby, investic a dalších hospodářských veličin; v tomto pojetí se někdy označuje jako **ekonomika** určité země nebo světa.

národní produkt, souhrn všech produktů, které vznikají v podnicích a jsou určeny pro konečnou – finální spotřebu (tj. pro spotřebu v domácnostech včetně domácností veřejných, například státu); při rovnováze mezi výrobou a spotřebou se hodnota národního produktu rovná **národnímu důchodu**.

nástroje emisní politiky, způsoby, jakými **emisní banka** dává do oběhu **peníze** a reguluje jejich oběh; jsou to především různé druhy úvěrů poskytovaných bankám, nákupy a prodeje cenných papírů (viz **operace na volném trhu**), nákupy a prodeje **deviz** atd.

neoklasická ekonomie, směr ekonomického myšlení využívající teorii mezního užítku (viz **ra-kouská škola**) k vysvětlení cen zboží a výrobních faktorů; jejím ústředním tématem je analýza tržní rovnováhy; název naznačuje její návaznost na **klasickou ekonomii**; hlavní představitelé **L. Walras**, **A. Marshall**, **K. Wicksell**.

nominalismus, peněžní teorie, podle které má **peněžní jednotka** hodnotu, tj. **kupní sílu** vyplývající z cenových a vůbec hospodářských poměrů v zemi, tedy bez zřetele k materiálu, z něhož jsou peníze vyrobeny (například ze zlata); opačný názor je **metalismus**.

normologie (z latiny – *norma* = pravidlo, předpis, nařízení), věda o **normologickém** poznávání skutečnosti, tj. o dějích a stavech z hlediska norem; viz **normologický způsob myšlení**.

normologický způsob myšlení, je součástí noetiky **K. Engliše**; poznává a vykládá skutečnost jako děje a stavy, které „mají být“, tedy z hlediska norem v pohledu povinnostního subjektu, pro který norma „platí“.

oběživo, viz **peníze hotovostní**.

obchodní bilance, souhrn vývozu zboží ze země a dovozu zboží do země; sestavuje se zpravidla na podkladě statistických údajů o přechodu zboží přes hranice bez zřetele na dobu placení; je součástí **platební bilance**.

ontologie, (z řečtiny *on* – *ontos* = existující), věda o **ontologickém** poznávání skutečnosti; viz **ontologický způsob myšlení**.

ontologický způsob myšlení, je součástí noetiky **K. Engliše**; poznává a vykládá skutečnost jako prostě jsoucí – existentní, poznává kauzální souvislosti mezi ději, tedy jako řetěz příčin a následků.

operace na volném trhu, nákup a prodej státních obligací **emisní**

bankou, která i tímto způsobem ovlivňuje **peněžní oběh** v zemi.

parita kupní síly, vyjadřuje rovnost **kupních sil** porovnávaných **měn**; je jednou z teorií **měnového kurzu**, podle které je kurz měn určen poměrem domácí kupní síly **peněžní jednotky** ke kupní síle cizí peněžní jednotky.

peněžní jednotka, označení pro kvantum peněz, v jehož násobcích nebo zlomcích se vyjadřují ceny, mzdy a vůbec všechny peněžní veličiny, a to buď ze zákona pro určitý stát nebo mezinárodní dohodou pro určitou oblast mezinárodních peněžních vztahů.

peněžní krytí, způsob, jakým je u **emisní banky** upraven **peněžní oběh bankovek**, v podstatě jejich vydávání do oběhu; zpravidla je určen poměr vydávaných bankovek ke zlaté zásobě banky, k rozsahu poskytovaných úvěrů, k zásobě **deviz** atp.

peněžní náhražky, (peněžní surogáty), označení pro různé formy platebního styku, kterými se nahrazují **peníze hotovostní**, například šeky, směnky.

peněžní oběh, pohyb peněz v zemi vyjádřený vývojem jejich množství v čase, situací u různých držitelů a z hlediska použití pro různé platební či jiné účely.

peněžní politika, souhrn zásad a opatření, kterými **emisní banka** působí na **peněžní oběh**; v peněžní politice spatřují **monetaristé** hlavní nástroj k ovlivňování vývoje základních národohospo-

dářských proporcí, zejména ekonomického růstu a rovnováhy; viz též **měnová politika**.

peněžní teorie, zabývá se výkladem podstaty **peněz** a jejich funkcí; zkoumá zejména souvislosti mezi množstvím, oběhem a **kupní silou** peněz na straně jedné a jinými ekonomickými veličinami na straně druhé; vznikla a stále vzniká řada různých peněžních teorií, které se navzájem liší hlavně tím, jaké souvislosti zdůrazňují ve fungování peněz a ve využívání peněz v hospodářské politice státu; viz zejména **kvantitativní teorie peněžní** a **monetarismus**.

peněžní trh, střetávání nabídky a poptávky po penězích; a) v užším smyslu se týká peněz jako **oběživa** a platebního prostředku, tedy nabídky a poptávky u krátkodobých úvěrů a **depozit**; b) v širším smyslu jde o nabídku a poptávku dlouhodobých úvěrů a **depozit** a v tomto případě se používá označení jako **kapitálový trh**.

peníze, jsou definovány různě podle toho, jaká jejich funkce se zdůrazňuje nebo považuje za základní; zpravidla jsou definovány jako prostředek umožňující směny zboží a služeb a jako nositel **hodnoty hospodářské**; někteří ekonomové zdůrazňují především funkci peněz jako prostředku k měření hodnot a cen. Shodují se však v tom, že nezáleží na tom, jakou formu mají peníze,

zda **peníze hotovostní** nebo **peníze bezhotovostní**.

peníze bezhotovostní, někdy označované též jako peníze žirové, mají formu záznamu na bankovních účtech jako **depozitum**; banka otevírá klientovi účet a ve prospěch nebo k tíži tohoto účtu provádí na příkaz klienta příslušné úhrady peněžních částek převodem z jiného účtu nebo na účet jiného klienta.

peníze hotovostní, jsou bankovky, státopvky a mince.

platební bilance, systematický přehled všech peněžních příjmů a výdajů, k nimž došlo v určitém období mezi tuzemskem a zahraničím; podává tak přehled o vzniku a vývoji pohledávek a závazků v **devizách**.

poplatek, nepravidelná peněžní veřejná dávka, vybíraná zpravidla za určitý úkon nebo službu státního nebo vůbec veřejného orgánu.

pozemková renta, důchod, který získává vlastník pozemku proto, že jeho pozemek je úrodnější nebo má výhodnější polohu než jiné pozemky.

rakouská škola ekonomická, směr ekonomického myšlení, který vznikl ve druhé polovině 19. století v Rakousku; jeho představitelé hledali a vyvozovali zákonitosti hospodářských procesů z chování jednotlivců jako spotřebitelů, kteří usilují o dosažení maxima svého užitku; ústředním bodem učení této školy byla konstrukce **užitku mezního** a hod-

noty jako výsledku subjektivního hodnocení užitečnosti statků; proto někdy i označení této školy jako subjektivně psychologické. Hlavními představiteli byli v Rakousku **K. Menger**, **F. Wieser**, **E. Böhm-Bawerk**, v Anglii **W. S. Jevons**, ve Švýcarsku **L. Walras**. Do teorie hospodářských systémů, v podstatě do teorie **individualismu** ji dopracovali v první polovině 20. století **J. Schumpeter** a **F. A. Hayek**.

Rakousko-Uherská banka, vznikla v roce 1878 jako **emisní banka** pro rakousko-uherskou monarchii.

revalvace, zhodnocení – opatření, kterým měnová autorita (zpravidla **emisní banka**, vláda nebo parlament) zvyšuje svým rozhodnutím hodnotu domácí **peněžní jednotky** vůči cizí peněžní jednotce, tedy zvyšuje její **měnový kurz**; v případě **měny** zlaté jde o zvýšení zlatého obsahu peněžní jednotky.

rozpočtová politika, usměrňuje vývoj rozsahu a struktury příjmů a výdajů státního rozpočtu, zpravidla úsilí o jeho rovnováhu nebo o způsoby krytí jeho deficitů, případně použití jeho přebytků.

rychlost oběhu peněz, počet obrátek, které vykoná bankovka nebo mince za určité období při realizaci různých platů; podle některých **peněžních teorií** je to poměr množství peněz v zemi k **národnému důchodu** nebo k **úhrnnému společenskému produktu**.

směnitelnost, konvertibilita; 1) měna může být při určitém kurzu legálně směňována za jinou měnu a používána k platům, případně ke kapitálovým transakcím se zahraničím; v praxi bývá směnitelnost normativními nebo administrativními opatřeními různě omežována podle cílů a možností **devizové politiky**; 2) papírové peníze mohou být směňovány za zlato (nebo stříbro) podle určitého kovového obsahu **peněžní jednotky**.

socialismus, politický a hospodářský směr, který vychází z kritiky **kapitalismu** a směřuje zpravidla k zajištění práva na práci; předpokládá zrušení soukromého vlastnictví výrobních prostředků a státní centrální řízení základních hospodářských procesů v zemi.

sociálně tržní ekonomika, označení pro **ekonomiku**, jejímž základem je volné tržní hospodářství, avšak doplněné výraznými zásahy a garancemi státu v sociální oblasti.

solidarismus, hospodářská soustava, ve kterém je celý národ objektem centrální hospodářské a sociální politiky směrem k určitému jejímu zájmu; zajišťuje právo na existenci; označení je výrazem vzájemného solidárního svazku všech jednotlivců v zemi k dosažení společenského ideálu, který je nadřazen individuálním hospodářským zájmům; vyjadřuje spojení „slabších“ se „silnější-

mi“; předpokládá důsledné centrální řízení celého hospodářského života společnosti.

státní rozpočet, přehled všech předpokládaných příjmů a výdajů státu za určité období, zpravidla za rok; je sestavován ministerstvem financí a schvalován parlamentem.

státovka, původně cenný papír na určitou peněžní částku, vydávaný státem jako jeho peněžní a neúročitelný závazek; musel být přijímán u pokladen státu na zaplacení státních pohledávek, například daní. Později tak byly označovány papírové peníze vydávané státem jako obecný platební prostředek (na rozdíl od **bankovek**); stát si jimi zpravidla opatroval finanční zdroje na krytí svých výdajů.

stříbrná měna, kupní síla **peněžní jednotky** je určena hodnotou určitého množství stříbra, například cenou určité váhy stříbra, která tvoří její stříbrný obsah; bankovky jsou směnitelné za stříbrné mince buď podle stanoveného poměru nebo při určité odchylce od stanoveného poměru (*viz ážio*).

švédská škola, jeden ze směrů **peněžní teorie**; zdůrazňovala zejména význam úrokové míry pro regulaci **peněžního oběhu** a pro všechny vztahy mezi peněžním oběhem na straně jedné a **cenovou hladinou** a **cenovými relacemi** na straně druhé. Hlavním představitelem byl **K. Wicksell**.

teleologická teorie národohospodářská, jejím základem je názor,

že předmětem ekonomického poznávání je především účelové chování hospodářských subjektů, tedy pohled na hospodářské dění přes subjekty a jejich hodnotová kritéria; jejím autorem byl **K. Engliš**; *viz teleologie*.

teleologický způsob myšlení, teleologická forma poznávání skutečnosti v noetice **K. Engliše**; poznává a vykládá skutečnost – předměty a děje – jako chtěné, žádoucí nebo nežádoucí z hlediska určitého účelu; poznává účelové, tj. finální vztahy mezi ději jako vztahy mezi účelem a prostředkem; k této formě poznávání patří logicky subjekt, který má a sleduje určité účely, podle nich hodnotí a rozhoduje ve volbě prostředků.

teleologie, věda o teleologickém poznávání skutečnosti v noetice **K. Engliše**, z řeckého *télos* = účel, cíl; sleduje účelové vztahy subjektů k předmětům a dějům.

tržní cena, skutečná cena placená na trhu za danou komoditu.

tržní ekonomika, ekonomika založená na koordinaci hospodářské činnosti prostřednictvím tržních cen, zisků a ztrát.

úhrnný společenský produkt, souhrnný ukazatel výsledku činnosti výrobní sféry v určitém období, souhrn výrobků a služeb určených pro finální spotřebu domácností (včetně vlády) a pro investice.

úrok, částka, kterou je dlužník povinen platit věřiteli z jeho pohle-

dávky, stanovená určitým procentem z dlužné částky za určité období, například za rok; v **tržní ekonomice** je úrok cenou **peněz, kapitálu**, která se utváří na **peněžním trhu** a vyjadřuje vztah k poptávce a nabídce peněz.

úroková hladina, průměrná výše úrokových sazeb na **peněžním trhu**.

úspory, nespotřebovaná část peněžních příjmů podniků a domácností; u podniků mají formu **depozit** na bankovních účtech, u domácností mají formu **peněz hotovostních** nebo **vkladů** v bankách.

užitek mezní, užitek posledního statku, který se ještě použije, například koupěmi a jehož užitek relativní (připadající na jednotku peněžní vzhledem k ceně statku) se rovná u kupujícího relativním užitekům jiných kupovaných statků a když už tedy není důvod k dalším koupím; je to základní pojem, s kterým pracuje **rakouská ekonomická škola** a Englišova **teleologie**.

valuty, bankovky a mince cizích států.

klad, nebo **depozitum**, uložené peněžní prostředky na účtu v bance nebo ve spořitelně; jde tedy o **peníze bezhotovostní**.

vnější hodnota peněz, je vyjádřena poměrem domácí **měny** k cizí měně, protože prostřednictvím cizí měny je určena **kupní síla** domácí měny v zahraničí; viz **měnový kurz**.

zákon klesajícího relativního užitku, podle něho lze dosáhnout maxima užitku z daných prostředků jen tak, že subjekt postupuje při jejich použití od nejvyššího relativního užitku prostředkové jednotky (například peněz) ke stále nižšímu užitku; tento postup je vyjádřen linií klesajících relativních užiteků. Jde o jeden ze základních pilířů **rakouské ekonomické školy** a Englišovy **teleologické teorie národohospodářské**.

zákon nabídky a poptávky, vyjadřuje souvislosti mezi vývojem ceny na straně jedné a vývojem nabídky a poptávky na straně druhé; při stoupající (klesající) nabídce klesá (stoupá) cena výrobku, při stoupající (klesající) ceně stoupá (klesá) nabídka výrobku a opačně při poptávce; jde o vzájemný vztah těchto veličin ve volném tržním hospodářství, zdůrazňovaný především u představitelů **klasické ekonomie** a jejích variant.

zákon nákladový, vyjadřuje názor, že cena výrobku libovolně rozmnožitelného je utvářena úrovní nákladů vynaložených na jeho výrobu, nikoliv **zákonem nabídky a poptávky**; zvýšení ceny nad úroveň výrobních nákladů vyvolává zvýšení výroby a opačně; poprvé jej formuloval **H. Carey**.

zákon odbytu, formulovaný **J. B. Sayem**, konstatuje, že výroba, tj. nabídka statků automaticky vyvolává poptávku, neboť poptávka

pramení z důchodů spojených s výrobou; z tohoto důvodu v systému volné soutěže nejsou možné odbytové krize, neboť hospodářství směřuje k trvalé rovnováze a k rozšiřování výroby.

zákon o ubývajícím výnosu půdy, vyjadřuje názor o postupně klesajícím výnosu zemědělské půdy, připadajícím na jednotku nákladů vkládaných postupně do zemědělské výroby; tak jej formuloval v roce 1768 **A. Turgot**; později byl rozšířen i na ostatní druhy výroby.

zákony ekonomické, vyjadřují obecné poznatky o zjišťovaných souvislostech hospodářských jevů; jsou výsledkem určitého přístupu k poznávání a ke konstataování těchto souvislostí, což podmiňuje relativní platnost těchto zákonů.

zákony tržní rovnováhy, vyjadřují obecné souvislosti mezi vývojem nabídky, poptávky a ceny na trhu zboží, služeb, kapitálu a **deviz**; nabídka, poptávka a cena jsou ve vzájemné funkční souvislosti; působí při existenci volného, nikoliv administrativně nebo normativně regulovaného trhu; vedou automaticky k obnovování rovnováhy na trhu, tj. k situaci, kdy ani ze strany nabídky a poptávky a ani ze strany ceny nejsou podněty ke změnám těchto veličin; viz **zákon nabídky a poptávky**.

zásada hospodárnosti, vyjadřuje postup směřující k dosažení maxima užitku minimem nákladu, tj.

k maximu převahy užitku nad nákladem.

zlatá měna, hodnota **peněz**, tj. **kupní síla** peněz je vyjádřena hodnotou zlata v **peněžní jednotce**; zákonem je stanoven zlatý obsah peněžní jednotky, například určitou váhou zlata v této jednotce; podle toho, jak je upravena míra **směnitelnosti** bankovek za zlaté mince, rozlišují se zlaté měny na měny s neomezenou, tj. volnou směnitelností a na měny s určitou omezenou směnitelností.

zlatá parita, poměr dvou měn, tj. **měnový kurz** je určen poměrem zlatých obsahů v **peněžních jednotkách** těchto měn.

zlaté body, vyjadřují horní a dolní hranici, ve které se pohybuje **měnový kurz zlatých měn**; horní zlatý bod určuje, až kam může stoupnout cena **deviz**, za kterou jsou ještě kupovány; kdyby kurz překročil tento zlatý horní bod, dal by kupující (dlužník) přednost placení přímo zlatem před koupí devizy a placením v devizách; obdobná kalkulace platí pro dolní zlatý bod při úvaze věřitele o placení vývozu zboží.

zlatka, běžné označení pro rakouské peníze znějící na **zlatý**; v roce 1892 je nahradila korunová měna.

zlatý, německy Gulden, od 13. století název pro zlaté mince; v 18. století se tento název přenesl i na **papírovou měnu**; u nás se toto označení udrželo až do zavedení **koruny** v roce 1892.

zlatý standard, označení pro peněžní soustavy **zlatých měn** po první světové válce; postupně podle toho, jak jednotlivé státy opouštěly systém těchto měn, docházelo k rozpadu zlatého standardu v první polovině 30. let.

železný zákon mzdový, byl formulován **F. Lassallem** a vyjadřuje názor, že ve volném tržním hospodářství se dělnická mzda v celkovém průměru nutně rovná pouze prostředkům, které jsou nezbytné k udržení života a k roz-

množování dělníků; každé zvýšení mezd nad tuto minimální úroveň vede k růstu nabídky pracovních sil a odtud k poklesu mezd.

žíro, 1) převod pohledávek ze subjektu na subjekt bez použití **peněz hotových**, tj. převodem peněžních prostředků z jednoho účtu na jiný účet u téže nebo i jiné banky; 2) převod cenného papíru, například směnky z jednoho majitele na jiného záznamem na rubu tohoto papíru.